

ЗАТВЕРДЖЕНО

Директор Державного науково-методичного центру змісту культурно-мистецької освіти

М. М. Бриль

2020 р.

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ЗМІСТУ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

ПЕРШІ КРОКИ БАНДУРИСТА В МИСТЕЦЬКІЙ ШКОЛІ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

галузь знань 02 Культура і мистецтво
спеціальність 025 Музичне мистецтво
для закладів початкової мистецької освіти

Укладач:

С. О. Фадєєва

викладач по класу бандури та сольного співу Броварської міської дитячої школи мистецтв, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Рецензенти:

М. І. Процайло

викладач по класу бандури, завідувач струно-щипкового відділу Жовківської дитячої школи мистецтв, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

В. В. Карпунічева

викладач по класу бандури Дитячої школи мистецтв №4 м. Києва, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Відповідальна
за випуск

А. Г. Полещук

Рекомендовано

на засіданні педагогічної ради Броварської міської дитячої школи мистецтв,
(протокол № 01 від 03 вересня 2019 р.)

© Фадєєва С.О., 2020 р.

© Державний науково-методичний центр
змісту культурно-мистецької освіти, 2020 р.

Зміст

Вступ	4
1. Взаєморозуміння між учителем та учнем – запорука успіху.....	6
2. Комплекс розвиваючих вправ для підготовки рук дитини до гри...	8
3. Перший модуль навчання	9
4. Другий модуль навчання	20
5. Третій модуль навчання	26
6. Четвертий модуль навчання	34
7. Наступність і послідовність в організації навчального процесу	40
Список рекомендованої літератури	43

Вступ

Шановні колеги! Вирішила поділитися з вами своїм методом роботи з дітьми молодшого шкільного віку з важливої причини. Адже в реформованій мистецькій школі ми починаємо заняття з дітьми 6-річного віку, хоча раніше працювали з дітьми 8-9 років. Тому виникає питання, як в доступній формі дати елементарні музичні знання, щоб дітям було цікаво, і все вдавалося легко та швидко. Пропоную вашій увазі простий інтенсивний курс гри на бандурі для дітей молодшого шкільного віку, розроблений потижнево. В нього я включила свою улюблену систему вправ, якою я користуюсь багато років і можу з впевненістю сказати, що вона дає хороший результат.

Працюючи над цією роботою, я ставила перед собою наступні задачі:

- 1) викласти практичний, інструктивний методичний матеріал, який допоможе вчителю-бандуристу у роботі з початківцями;
- 2) аргументувати його доцільність;
- 3) систематизувати матеріал і привести його у відповідність, до типових навчальних програм;
- 4) вибудувати курс у певній послідовності, щоб учень зміг зростати поетапно, крок за кроком.

В даній роботі я основну увагу приділяю системі вправ і, частково, репертуару та елементам музичної грамоти. Ці важливі напрямки діяльності викладача (додавши ще й постановку голосу) потребують окремого розгляду.

В чому ми вбачаємо цінність вправ? По визначенню словника, вправа – це спеціальне завдання, спрямоване на здобуття і розвиток певних вмінь та якостей, яке вимагає постійної та систематичної роботи. Так, наприклад, маємо завдання поставити малій дитині руку. Постановка руки – це цілий комплекс задач, куди входять: відпрацювання рухів пальців та їх фаланг, кистьових рухів, звуковидобування, свобода апарату, включаючи м'язову та психологічну свободу, посадка бандуриста, раціональність рухів, пластика руки, артикуляція пальців тощо. Справитися з цими завданнями допоможе невеличка вправа, яку неважко запам'ятати і зіграти, а вчитель матиме змогу відшліфувати, спочатку один навик, додаючи, по мірі його засвоєння, наступні. У вправах закладені зерна основних технічних прийомів. Викладач має чудову можливість відпрацювати ці прийоми на окремих ланках музичного полотна, одночасно працюючи над «ліпкою» (постановкою) руки, і потім плавно перенести навик на гру музичних творів.

Вправи граються на кожному уроці, починаючи з першого заняття, та задаються додому: по 4-5 вправ для домашнього завдання. Запропонований комплекс вправ використовується протягом наступних років навчання з додаванням більш складних вправ, по мірі розвитку учня. В даній роботі я пропоную 30 вправ, які можуть бути застосовані під час першого року навчання.

Метод роботи, заснований на вправах, по-перше, виховує раціональне ставлення до вивчення музичного матеріалу (розподіл технічних задач, аналіз складних технічно епізодів, пошуки аплікатури тощо). По-друге, закладає скрупульозний підхід до звукоутворення, спонукає до пошуку звукових барв. Водночас дана система вправ нескладна у роботі. Окрім того вправи розвивають слух дитини, дають уяву про звуковисотність, гармонію, поняття музичної грамоти, як от: гамоподібний рух, інтервали, акорди, тобто відіграють певну роль у між предметних зв'язках, а саме: з дисципліною «музична грамота».

Гра вправ формує в учня з раннього віку цінну звичку працювати над собою. Вправи не тільки готують базу для техніки, виховують витривалість, фізичну силу та вправність пальців, а й виховують характер дитини, такі риси, як наполегливість, терплячість, витримку, послідовність, силу волі, впевненість в собі, аналітичні здібності та віру в свої можливості.

Звичайно, дехто може зауважити, що зосередження на вправах несе загрозу схоластичного підходу до музики. Така небезпека дійсно існує. Але ми намагаємося її побороти. Щоб уникнути механічної, сухої гри пропонуємо дитині пофантазувати і придумати образи, що відтворюють звукову палітру вправи. Звідси у нас виникли назви вправ: «падають краплинки дощу», «киця іде» тощо. Також можна підібрати віршовані образи, або підтекстовку до вправи та проспівувати її в доступному для голосу дитини діапазоні. Це принесе неабияку користь для формування навички наспівної гри (*legato*). Можна також запропонувати маленькому музиканту відтворити динамічні градації звуку, програти вправу з різними відтінками: *f-p*, *p-mp-mf-f*, *pp*, *crescendo-diminuendo*, вслухатися в звук бандури, в його красу, дзвінкість, глибину.

Щоб залучити творчий потенціал дитини пропонуємо їй самій придумати вправу: підібрати невеличку мелодію і провести її секвенціями через весь діапазон бандури, або поєднати мелодію з подвійними нотами чи

акордами. Діти люблять таку діяльність, вона розвиває імпровізаційні здібності, спонукає до творчості. Інколи ця практика допомагає учневі справитися зі складною ситуацією на сцені.

Репертуар першого року навчання ми будемо на благодатному матеріалі української дитячої народної пісні. Пісня – головний супутник життя бандуриста. І в цьому наша велика перевага, так як співаюча дитина переносить навичку співу з голосу на бандуру. Це полегшує роботу над основним принципом звукоутворення на музичному інструменті, принципом наспівності (*legato*). Тому перші кроки бандуриста – це вправа та пісня, які йдуть пліч-о-пліч. Пісенна спадщина нашого народу-це невичерпна скарбничка для дитини, яка дає можливості для розвитку музичного слуху, почуття ритму, голосу, емоційної сфери. Окрім того українська народна пісня має велике значення для розвитку патріотичних почуттів дитини, формування таких загальнолюдських цінностей, як любов до рідної землі, народу, природи свого краю, шанування батьків.

Хочу висловити велику вдячність моїй вчительці, викладачу-методисту Черкаського музичного училища Бридько Любові Федорівні, яка відіграла надзвичайно велику роль у моєму становленні як музиканта. Вона дала мені базові знання з методики викладання бандури, заклала цінну установку на скрупульозний підхід до проблем видобування звуку на бандурі, спонукала до пошуку та сформувала мій світогляд. Любов Федорівна створила власну методику гри на бандурі, унікальну по глибині, якості, раціональності та художності і продовжує її розвивати. А також хочу висловити слова подяки нашому «бандурному батькові», професору Київської національної музичної академії Сергію Васильовичу Баштану, в класі якого мені пощастило вчитися.

Взаєморозуміння між учителем та учнем – запорука успіху

Перш ніж перейти до поетапних кроків опанування інструментом, зупинюсь, на деяких, на мою думку, важливих психологічних та морально-етичних передумовах навчання дитини.

Оскільки ми починаємо працювати з маленькими дітьми, психіка яких дуже вразлива, то повинні ставитися до них з особливою обережністю. Потрібно створити такий емоційний фон занять, щоб дитина змогла розкрити свою особистість вільно і в повноті. За спостереженнями психологів, доросла

людина забуде про особливості постановки руки, тонкощі аплікатури, та інше (якщо тільки не стане професійним музикантом), але назавжди запам'ятає емоційний фон занять, як вони проводилися: чи з теплотою і з любов'ю, чи знервовано і з роздратуванням. Дитина особливо тонко відчуває настрій учителя і відношення до себе. Тому педагог повинен в першу чергу переслідувати ціль доброзичливого ставлення до дитини, не допускати дратівливих, різких зауважень, з м'якістю і лагідністю звертатися до неї, «напоїти» дитину любов'ю. Інколи, погладити по голівці, подивитися в очі з теплом, назвати: «сонечко», «радість моя», всіляко підтримувати дитячко. Вчитель весь час повинен контролювати себе, тому що учні – це дзеркало педагога. Вони віддзеркалюють все: і стиль спілкування, і манеру гри, і риси характеру і, навіть, зовнішньо стають схожими на вчителя.

Психологи виділяють три стилі виховання: авторитарний, поблажливий та авторитетний. Авторитарний стиль: жорсткий, коли переважають зауваження, відчувається дефіцит любові. Все погано, дитина відчуває себе невдахою, її весь час сварять і мало хвалять. Звичайно, захвалювати дитину не можна, щоб часом не викликати «зіркової» хвороби, а от підтримувати – необхідно: на рівні посмішки, підбадьорення словом чи жестом.

Поблажливий стиль виховання, коли дитині все дозволяється, вона стає центром подій, практично, керує процесом.

Авторитетний же стиль викладання означає, що вчитель виховує дітей своїм прикладом, особистістю, авторитетом. Тут присутня вимогливість, але не на рівні ультиматуму, а на рівні любові. Вимоги супроводжуються поясненнями, чому так треба зробити і як це треба зробити, доброзичливими підказками, відкритим спілкуванням, довірливими відносинами: учень не боїться викладача, а любить і поважає. Я схилиюсь до третього стилю викладання, і одразу додам вправу, яку рекомендують психологи для підтримання позитивного емоційного фону занять, усунення страхів і зняття скутості. Вправа називається «радісна посмішка». З неї й починаємо наш навчальний курс. Пропонуємо дитині пригадати якусь приємну подію чи образ, розповісти про це і посміхнутися. Усмішка знімає напруження м'язів (за серйозного виразу обличчя напружені 17 м'язів, при усмішці-7), фізіологічно – сміх дорівнює масажу, що знімає напруження. При грі на інструменті мають бути напружені тільки необхідні м'язи, всі інші мають бути розслабленими. Усміхайтесь! Усмішка не тільки знищить негативні емоції, а й

створить необхідні і цінні передумови для першого заняття: психологічну свободу і розкутість м'язового апарату. Тож, навчальний рік розпочато!

Комплекс розвиваючих вправ для підготовки рук дитини до гри

Починаємо заняття з кількох підготовчих вправ, які будемо повторювати на початку кожного уроку певний період для зняття скутості рук і формування вірних рухів пальців та кисті.

Підготовча вправа А «Рукавичка».

Сідаємо за стіл, кладемо руку на поверхню столу, вибудовуємо «купол» кисті і пропонуємо дитині постукати 2, 3, 4 пальцями, перераховуючи персонажів української народної казки «Рукавичка (звірів, які живуть в рукавичці). При цьому 1-й палець – «запрошує в рукавичку», робить необхідний нам рух по колу, торкаючись поверхні столу. Так ми формуємо наш самий проблемний (зі спостережень) 1-й палець. Слідкуємо, щоб він рухався вільно, невимушено та був в природному положенні – не вигинався зовні і не загинався в середину долоні (дві основні помилки, які трапляються при постановці 1-го пальця). З рештою пальців (це 2, 3, 4 пальці) відпрацьовуємо вільні, автономні рухи. Також відпрацьовуємо важливі кистьові рухи вільним постукуванням по столу зібраною, розслабленою кистю.

Підготовча вправа Б. «Плакуча верба».

Рівно сідаємо на стілець. Опущена рука плавно погойдується, як гнучка гілочка плакучої верби. Зосереджуємо увагу дитини на тому, що рука вільна та розкута.

Підготовча вправа В. «Хвилька».

Малюємо уявну хвильку в повітрі м'якою, пластичною кистю.

Підготовча вправа Г. «Паляничка».

Беремо кисть учня двома руками і «ліпимо паляничку», масажуючи і розминаючи ручку дитини.

Підготовча вправа Д. «М'ячик».

Учень робить легкі кистьові рухи, як при грі в м'ячик (*stacatto*).

Підготовча вправа Е. «Рибка».

Рука знаходиться біля бандури і робить плавні рухи біля струн, імітуючи рибку, яка вільно пливе в воді.

Підготовча вправа Є. «Гойдалка».

Викладач тримає пальці дитини і розгойдує її руку, наче гойдалку так, щоб лікоть легко рухався та не був затиснений.

Окрім цих вправ ще можна робити традиційні вправи на звільнення руки, коли дитина стоїть та, нахилившись вперед, вільно розмахує руками. Або з розгону кидає руки вниз, у такий спосіб звільнюючи їх.

Підготовчі вправи А, Б, В, Г, Д, Е, Є робимо з дитиною, перед тим як почати грати основні вправи. Адже нам потрібно виховати в учня установку на свободу руки, що є першою і головною передумовою хорошої техніки гри та самовираження маленького музиканта.

Перший модуль навчання

1-ий тиждень

Спочатку потрібно познайомити дитину з дзвінкоголосою та срібнострунною бандурою. Зіграємо нашому маляткові декілька п'єс, звернемо увагу на кришталеве, ніжно-срібliste звучання інструменту та розповімо про характер зіграних творів. Пропонуємо роздивитися нашу красуню-бандуру, погладити її, провести м'якою, вільною рукою по струнах (*glissando*). Перший дотик до інструменту повинен бути безпосереднім і незатисненим. Потім даємо інструмент в руки (для занять з шестирічною дитиною використовуємо маленьку дитячу бандуру). Знаходимо ноту «до» і пропонуємо зіграти першу вправу.

Вправа № 1. «Кличемо струну до себе»

Спочатку вивчаємо нумерацію пальців. Потім м'якою ручкою, тихим, спокійним звуком, з плавним кистьовим рухом в напрямку «до себе» видобуваємо звук, тричі граємо ноту, немовби «кличемо струну до себе». В паузах – звільнюємо руку. Тут же, біля струн, кисть «падає», ніби скидаючи зайву напругу та відпочиваючи. Ми придумали знак звільнення руки – маленький трикутничок. При грі вслухаємося в звук, говоримо дитині, що ця

вправа на красу звуку, далі можна буде добавляти динамічні градації від *p* до *f*. Вправу граємо по всьому діапазону бандури.

Хоч вправа виглядить досить елементарно, я до неї повертаюся часто на першому етапі навчання. Тому що маю змогу з допомогою цієї вправи сформувати правильні, вільні рухи пальців, м'яку кисть, невеличкий плавний кистьовий рух та зосередити увагу на важливій ролі дотику пучки до струни, що є запорукою красивого, глибокого, неповерхневого звуку на бандурі. Так і говорю дітям: «Тепер пограємо вправу на красу руки та красу звуку». Також на цій вправі пояснюю дитині, яким способом виразити «дихання» руки.

На першому занятті я даю одразу й другу вправу, на подвійні ноти.

Вправа № 2. «Жабки стрибають» або секунди

«По пісочку, по травиці
Плиг, плиг жабка до водиці,
У водицю – плиг: ква-ква!
У водиці я жива!»

Я. Жарко

Цю вправу діти грають з легкістю, якщо сказати їм: тепер просто «кличемо дві струни разом до себе». Слідкуємо за формою кисті, вона повинна бути округлою (щоб перевірити форму кисті, пропоную дітям покласти руку на коліно і таку руку донести до струн). Не допускаємо «хватаючих» рухів 2,3-го пальців. Пальці, скоріш відскакують від струн вгору, аніж згинаються всередину долоні.

Пропонуємо дитині зіграти і проспівати поспівку на ноті «до» з вже відпрацьованими на вправі рухами пальців.

Поспівка «Берізка»

Поспівки можна грати в ансамблі з учнем, вчитель підбирає гармонічний супровід на бандурі чи на фортепіано.

На першому занятті вивчаємо ноту до, поняття скрипковий ключ та нотний стан.

2-ий тиждень

Вивчаємо ноту «ре» та пояснюємо, що таке довгі та короткі ноти на ритмічних малюнках та складах:

Довгий звук «та», короткий «ті-ті».

В подальшій роботі час від часу працюємо над ритмічними малюнками.

Поспівка «Човен»

Поспівки граємо та співаємо спочатку нотами, потім зі словами. Таким чином засвоюємо секундову інтонацію.

З перших уроків розвиваємо творчу ініціативу дитини, пропонуючи їй придумати та зіграти кілька поспівок на двох нотах.

Поспівка «Пастушок»

3-ий тиждень

Розучуємо з дитиною дві простенькі пісеньки (слова та спів), щоб через кілька уроків дитина могла зіграти їх на бандурі. Визначаємо характер пісень та даємо поняття «мажор-мінор».

«Лисичка» Українська народна пісня

«Соловейко». Українська народна пісня

1 2 3 4 3 3 3 2 3 4 2 3 3 3 3 2 2 2 3 2 2

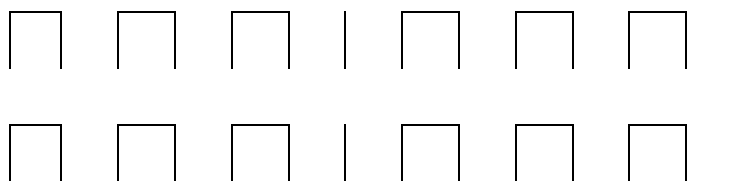
Со-ло-вей-ко лю-бий мій, со-ло-вей-ко го лос-ний. Ти ку ди, ку - ди ле-тиш?

7 4 3 2 1 2 2 2

Де спі-ва-єш ти цю ніч?

18

Пропонуємо дитині проплескати ритмічний малюнок пісень та записати його паличками.

Вправа № 3. «Вправа-шапочка».

2 3 4 4 3 2 4 2 3 4 3 2 3 4 4 3 2

Опис вправи. Ставимо три пальці на струни, рука у формі «шапочки». М'яким, неголосним звуком граємо мелодії, звільнюючи у паузах кисть. Ця вправа направлена на засвоєння прийому підстановки пальців. Також на цій вправі ми показуємо дитині, як зв'язати три звуки на легато одним поєднуючим рухом руки. Корисно підспівувати собі, вибравши якесь слово (*сонечко, донечка*) для виховання наспівного звуку та чистої інтонації. Тут же пояснюємо учневі, що таке рух мелодії вгору та вниз.

Вивчаємо ноту «мі». Повторюємо попередні поспівки та додаємо нову.

Поспівка «Таночок»

2 3 4 3 2 3 4 2 3 4 3 2 3 4

Чу-ки, чу-ки, чу-ки, чок, піш-ли діт-ки вта-но-чок.

В цій поспівці 2, 3, 4 пальці готуємо, як при грі «Вправи-шапочки», четвертну ноту «мі» продовжуємо, доспівуємо 4-м пальцем, додаючи плавний кистьовий рух (нота тягнеться, «як ниточка за голочкою»).

Важливо з перших уроків формувати в учня навичку наспівного звуку *legato*, так як однією з основних характеристик бандурного звуку повинна стати співучість. Спів нероздільно зв'язаний з бандурою, у справжнього бандуриста повинен співати не тільки голос, а й бандура.

4-ий тиждень

Вивчаємо послідовність нот за допомогою скоромовки.

«До, ре, мі, фа, соль, ля, сі – заспіваю ноти всі,

До, сі, ля, соль, фа, мі, ре – вниз доріжка нас веде».

Вправа № 4. «Гномик стрибає по звуковій доріжці» або «Терції»

«Малесенькі гномики маленькими ніжками

Стрибають, підскакують, бігають доріжками.»

Терції – милозвучний інтервал, часто пісня співається в терцію і красиво звучить. Вчитель грає музичний твір, написаний терціями, наприклад пісню «Корольок» чи «Повішу я колісочку» та пропонує визначити лад (мажор, мінор), темп (швидкий, повільний), характер пісень (веселий, радісний чи сумний, лагідний).

Вправа на терції грається з кистьовим рухом, пальці не підгинаються в долоню, а падають на струни і відскакують, неначе для стрибка. В паузах рука звільняється кистьовим рухом.

Доцільно відшліфувати деякі рухи пальців без інструменту, наприклад на поверхні столу. Так перед грою терцій робимо вправу «білочка стрибає» і відпрацьовуємо кистьовий рух. В положенні стоячи робимо кругові рухи плечем, для того щоб звільнити руку, обпираємося чотирма пальцями об поверхню столу і переміщуємо руку, імітуючи гру акордів та стрибки білочки. При цьому пам'ятаємо про головну установку: вільна кисть і тісний контакт пучок з поверхнею (струною). Потім кладемо бандуру на стіл і повторюємо ці

рухи на струнах без звуку. Корисно також просто обпертися рукою об поверхню столу і всю вагу руки передати на кінчики пальців. Пучки при цьому міцні, а рука вільна, може робити кругові рухи, вся сила зосереджена в пучках. Ця вправа виховує правильні навички при грі акордів на *f*.

Поспівка «Павлику, равлику»

Цю поспівку учень вивчає «з руки» вчителя.

На 4-му занятті ми вивчаємо ноту «фа» на бандурі та на нотному стані, а також знак «реприза».

Поспівка «Веселий музикант»

Включаємо в гру 1-ий палець. Поспівку граємо кожним пальцем окремо, без підстановки. Пояснюємо, як працює 1-ий палець: від себе з невеличким рухом кисті.

Розучуємо пісню композиторки Жанни Колодуб «Два цуцики» під акомпанемент бандури чи фортепіано. Пам'ятаючи про те, що ми маємо таку привілею, даровану нашим чудовим українським інструментом, як спів у супроводі бандури, ми з перших занять починаємо розвивати голос дитини. Для цього пропоную чудову збірку пісень для дошкільного та молодшого шкільного віку Жанни Колодуб «Музична абетка» [4]. В збірці 30 невеличких різнохарактерних пісень на народні тексти. Композиторка використовує українську мелодику, покладену на сучасну гармонію, та змальовує яскраві, зрозумілі дітям образи.

5-ий тиждень

Вивчаємо ноту соль.

Навчимося грати поспівки з цією нотою.

Поспівка «Дударики»

4 3 2 2 4 3 2 2 1 1 4 3 2 2 4 3 2 2 4 3 2 2

Ой за-грай-те, ду-да-ри-ки, на ду-дах кле-но-вих, бо при-єм но тан-цю ва-ти
вкеп-та-ри-ках но-вих.

Поспівка «Дорога»

1 2 3 4 3 4 3 2 1 2

До-ро-го-ю йду, піс-ню спі-ва-ю.

Поспівка «Щедрик»

3 2 3 2 3 2 3 2 3 2 3 2 3 2 3 2

Щед-рик, шед-рик, шед-рі-воч-ка, при-ле-ті-ла, лас-ті-воч-ка.

Творче завдання. Підібрати від ноти соль пісеньку «Веселий музикант», вивчену на попередньому уроці.

Вправа № 5. «Коники-стрибунці» або «Кварти»

«Об пшеничний колосок,
Точить коник голосок,
Щоб як слід співати,
Жниварям на свято.»

2
1

Вправа «кварти» охоплює чотири струни. Підключаємо в гру подвійних нот 1-й палець. Для гри кварта пальці приймають форму уявних «щипчиків». Інтервал береться м'яким щипком. Після гри рука відразу відводиться кистьовим рухом вгору та звільняється рухом кисті вниз. Цей контрольний рух робиться для того, щоб не допустити затиснення руки. В подальшій грі він заміщується рухом кисті вгору, та вільним падінням на наступний інтервал. Таким чином ми з перших уроків формуємо навичку користуватися кистьовим рухом при грі подвійних нот та вміння контролювати свободу руки. При грі

цієї вправи також пропонуємо дитині вслухатися в характерне звучання квати, та запам'ятати його.

Поспівка «Я коза ярая»

Я ко-за, я-ра-я, за три ко-пи куп-ле-на, пів бо-ка луп-ле-на.

Співаємо пісню «Сорока-ворона» з «Музичної абетки» Жанни Колодуб. Даємо поняття сильної та слабкої долі, хлопаючи метро-ритм пісні.

6-ий тиждень

Вправа № 6. «Гномик крокує» або «Кроки по звуках терцій»

Вправа на підстановку пальців («топання»). Грати її потрібно, «передаючи» звук від ноти до ноти, щоб пальці весь час контактували зі струнами, не «висіли в повітрі». Вправа складна, тому спочатку пальці крокують по струнах без звуку, щоб засвоїти рухи. Потім добавляється звук, поступово, на *p*, *tr*, *mf*, *f*. Слідкуємо, щоб рука не була затиснена.

Вивчаємо ноту ля та поспівку з нотою ля.

Поспівка «Святкова»

Ми ві-та-є - мо зі свя-гом всіх лю-дей, всіх лю-дей, щас-тя, ра-дос - ті ба жа - ем
у цей день, у цей день!

Поспівка «Котик»

Си-дить ко-тик на при-піч ку, дер-жить миш-ку за ла-поч-ку, ко-тик ро-тик
роз-ту-лив і ми-шеч-ку у-віль-нив.

В поспівках «Святкова» та «Котик» акцентуємо увагу учня на скачках мелодії на терцію вгору та вниз і засвоюємо цю інтонацію.

Музична грамота: дієз. Показуємо дитині струну «ре дієз» на бандурі та пропонуємо зіграти нотний приклад:

7-ий тиждень

Вправа № 7. «Киця іде» або «Ланцюжки з 4 звуків»

«Ой яка гарненька киця
На стежинці чепуриться,
Мов пухнастенький клубок
Прикотився із казок.»

З. Грієва

Вправа на поєднання 4-х пальців у висхідних та низхідних рухах є підготовкою до гри гамаи. Дуже важлива вправа на відпрацювання підстановки пальців. Спочатку виставляємо руку дитини на струнах так, щоб 1-й палець стояв трішки вище від решти пальців та надаємо йому правильну, природну форму. Пробуємо грати кілька разів 1-м пальцем, описуючи невеличке коло. Рухи 2-го, 3-го, 4-го пальців у нас вже відпрацьовані на вправі № 3. Граємо весь ланцюжок слідкуючи, щоб пальці не підгиналися в долоню, а зробивши щипок з невеликою амплітудою всередину долоні, піднімалися над струнами. Коли пальці після звуковидобування піднімаються над струнами, звук стає яскравішим, міцнішим, «обпертим» на сильну пучку. Можна спочатку відпрацювати ці рухи, поклавши руку на стіл.

Після кожного ланцюжка звільнюємо руку і «вибудовуємо пальці» знову, аж поки вони не запам'ятають свої рухи. Ми дали цій вправі словесну

назву «киця іде» для передачі пластичності рухів: пальці «ступають м'яко, як лапки котика».

В подальшій роботі відпрацьовуємо на цій вправі плавне сполучення струн, штрих легато, пояснюючи, що мелодія рухається із стремлінням від першої ноти до четвертої.

Пропонуємо учневі зіграти маленький етюд «Ланцюжки»:

«Галя по садочку ходила». Українська дитяча народна пісня

Га-ля по са - доч - ку хо - ди - ла, хус - точ - ку бі - лень - ку згу - би - ла, хо - дить по са -

8 4 3 3 2 1 2 2 3 3 4 3 3 2 1

доч - ку блу - ка - є, хус - точ - ку бі лень - ку шу - ка - є.

На цій пісні пояснюємо дитині, що таке кресендо (все голосніше і голосніше) та дімінуендо (все тихіше і тихіше). Спочатку пропонуємо дитині показати поступове наростання і затихання звуку, плескаючи в долоні ритмічний малюнок пісеньки на «ТІ-ТІ-ТА».

8-ий тиждень

Вивчаємо ноту «сі».

Вправа № 8. «Падають краплинки дощу» або «Квінти»

«Дощик кап-кап-кап – капотить.

Вітерець шух-шух-шух – летить.

Він свою роботу знає,

Дощикові ритм збиває.»

Я. Горбець.

Підготовча вправа до гри тризвуків. Рука вільно падає на струни, вухо вслухається в звучання інтервалу. 1-й палець потрібно ставити трішки вище від 3-го, рухи решти пальців у нас вже відпрацьовані на вправі №5 (кварти).

«Веснянка». Музика П. Козицького, слова О. Олеся.

А вже крас-не со-неч-ко при-пек-ло, при-пек-ло. Яс-но щире
зо-ло-то роз-ли-ло, роз-ли-ло.

1. А вже красне сонечко припекло, припекло,
Ясно щире золото розлило, розлило.
2. На вулиці струмені воркотять, воркотять,
Журавлі курликають, та летять, та летять.
3. Засиніли проліски у ліску, у ліску,
Швидко буде землянка вся в вінку, вся в вінку.
4. Ой сонечку-батечку, догоди, догоди,
А ти, земле-матінко, уроди, уроди.

В пісні «Веснянка» мелодія починається зі скачка на квінту, слухаємо цей інтервал та запам'ятовуємо його звучання. На прикладі цієї пісні даємо поняття про гармонічні та мелодичні інтервали. Також звертаємо увагу дитини на поетичний текст – ключик до образу пісні.

«Дрібушечки». Українська народна дитяча пісня

Дрі-бу, дрі-бу, дрі-бу-печ ки, на - ї ли ся пет-ру-печ-ки, на-ї ли ся ло бо-ди,
га-ла, га-ла до во-ди.

В пісні «Дрібушечки» зустрічаються скачки на терцію, кварту та квінту. Зі звучанням цих інтервалів ми ознайомилися під час гри вправ, тепер запам'ятовуємо їх мелодійне звучання.

Співаємо пісню «Гопа-чуки» Жанни Колодуб [4].

При вивченні вокальних творів даємо дитині поняття: темпів (повільний, помірний, швидкий), сильних та слабких долей, динамічних відтінків, ладу (мажор, мінор), характеру музики (веселий, енергійний, радісний, жартівливий, сумний, спокійний, лагідний, ніжний).

Підбиваємо підсумок. Ми виконали перший модуль типової навчальної програми. Учень ознайомився з інструментом, вмів правильно тримати бандуру, має первинні навички звуковидобування та звільнення м'язів, вмів простукати простий ритмічний малюнок, відтворює голосом нескладну мелодію, знає ноти першої октави та де вони знаходяться на інструменті, грає 8 вправ для правої руки, грає та співає самостійно або з допомогою викладача 8-10 невеликих за обсягом дитячих пісень, співає три вокальні твори під акомпанемент вчителя. Також учень знайомий з поняттями музичної грамоти: мажор, мінор, темп, нотний стан, скрипковий ключ, сильна та слабка доля, секунда, терція, кварта, квінта та скачки на ці інтервали, дієз, рух мелодії вгору та вниз, кресцендо, дімінуендо, реприза.

Другий модуль навчання

9-ий тиждень

Починаємо другий модуль занять з формування загального уявлення про акорд.

Вправа № 9. «Коник Срібне Копитце» або «вчимося грати тризвук»

Підготовча вправа для гри акордів. Спочатку ставимо пальці на тризвук, потім граємо перший звук тричі і вертаємо палець на місце. Так само граємо другим та третім пальцями, ставлячи пальці на струни щоразу після гри. Відпрацювавши, таким чином, рух кожного пальця і відчувши пучками опору на струну, граємо тризвук. Слухаємо, щоб всі звуки акорду звучали з однаковою силою. Ця вправа також є важливою для вироблення самостійності пальців та координації їх рухів при грі звуків акорду. Ми назвали її образно «коник Срібне Копитце», тому що другий та третій пальці так активно та високо піднімаються при грі, неначе казковий коник б'є ніжкою і з-під його копитця вилітають срібні звуки-самоцвіти.

Первинні рухи для гри акордів у нас сформувалися на попередній вправі. Переходимо до гри ряду тризвуків. При звуковидобування акордів акцентуємо увагу на моменті дотику пучок до струни. Пальці не беруть акорд «з повітря», а «приземляються» на струни, міцно притискаються до струн (неначе приклеюються), одночасно беруть три звуки і відскакують вгору з кистьовим рухом. Тісний контакт зі струною є запорукою якісного, глибокого, а не поверхневого звуку. Пальці немовби розкриваються над струнами, випускаючи звук з-під куполу кисті. Після цього звільнюємо руку кистьовим рухом вниз. У вправах я користуюсь кистьовим рухом звільнення, що допомагає на початковому етапі контролювати стан м'язів і уникати їх затиснення. Якщо на початковому етапі грати ряд акордів без кистьового руху звільнення, рука неодмінно затиснеться і ми отримаємо хибну звичку, якої потім нелегко позбутися.

«Коломийку заспіваймо». Українська народна пісня

Ко-ло-мий-ки за-спі-ва-ти, ко-ло-мий-ки гра-ти, як же то-ї ко-ло-мий-ки
лег-ко тан-цю-ва-ти.

«Ой посіяв козак гречку». Українська народна пісня

Ой по-сі-яв ко-зак греч-ку на ду-бо-ві на вер-шеч-ку.

Музична грамота. Вивчаємо половинну ноту на прикладі ритмічних малюнків зі складами, розглянутих раніше («ті-ті-та» – це дві восьмі ноти та четввертна, половинній ноті відповідає склад «та-а»).

11-ий тиждень

Вправа № 11. «Сумно падають осінні листочки» або «Сексти»

«В парках і садочках на доріжки й трави
Падають листочки буро-золотаві»

К. Перелісна

Під час гри секст користуємося відпрацьованим у попередніх вправах (кварти, квінти, тризвуки) кистьовим рухом. Пропонуємо дитині вслухатися в милозвучність інтервалу та слідкуємо за формою 1-го пальця.

«Іде, іде дід, дід». Дитяча пісенька

I de, i-de did, did, ne-se, ne-se, mix, mix.

«Задумала бабусенька». Дитяча пісенька

За-ду-ма-ла ба-бу-сень-ка та роз-ба-га - ті - ти. Під-си-па-ла ку-рі-поч-ку,
щоб ви-ве-ла ді-ти. Ціп, ціп, ціп. Цю-ру - ру.

Використовуємо навик звуковидобування секст у грі поспівок.

Розучуємо вокальний твір – пісню Жанни Колодуб «Ладки, ладоньки, ладусі» із збірника «Музична абетка» [4].

Також пропонуємо дитині творче завдання: заспівати з допомогою викладача мелодію цієї пісні в мажорі та в мінорі.

12-ий тиждень

Вправа № 12. «Сяє сонечко ясне»

«З-за високих пагорбів виглядає сонечко,
Стукає промінчиком у моє віконечко.
Ку-ку-рі-ку! Ку-ку-рік!
Ясне сонечко! Привіт!»

Г. Беркит, З. Грієва

Ся є со неч ко яс-не.

Вправа складна, тому що поєднує висхідний та низхідний рух, грається з підстановкою пальців. Пропонується програти та проспівати нотами кілька разів першу ланку вправи, далі – співати словами, доки дозволяє діапазон голосу. Ця вправа розглядається, як підготовка до гри гами.

«Маленький этюд». С. Фадеева.

Музична грамота: нота сі малої октави, та четвертна пауза. З паузами ми вже зустрічались у вправах, коли в паузах звільнювали руку.

13-ий тиждень

Гама до мажор

З елементами гами ми вже ознайомилися, працюючи над вправами № 7 та № 12, тепер переходимо до вивчення гами. Звуки гами граємо з підстановкою пальців, окрім нижньої струни, ноти фа. Її граємо окремо 4-м пальцем, піднявши руку трохи вище.

Співаємо гаму до мажор нотами під супровід викладача.

Гама до мажор. Гармонізація О. Варламова

Пригадаємо пісню «Соловейко», яку ми співали на перших заняттях. Пропонуємо підібрати її на бандурі, потім програти з нот.

Музична грамота: ноти першої октави, гама, тоніка, тональність до мажор.

14-ий тиждень

Вивчаємо розміщення струн на бандурі. З нотами першої октави учень вже ознайомлений. Від ноти до першої октави граємо *glissando*, «хвильку» вниз, показуючи дитині ноти малої октави, низькі звуки. Граємо гаму до мажор, ноти першої октави, та «проводимо хвильку» від ноти до другої октави вгору, показуючи ноти другої та третьої октави, високі звуки. Після цього граємо вправу по всьому діапазону бандури.

Вправа № 13. «Розміщення струн на бандурі»

Струни на бандурі розміщені групами по три та по чотири струни. Пропонуємо учневі знайти ці ланки на бандурі і зіграти їх, називаючи струни. Дитина повинна зрозуміти закономірність у розміщенні струн (чергування трьох та чотирьох струн) і вміти знайти довільну ноту у різних октавах.

Підбираємо від ноти «ре» пісню «Лисичка», вивчену раніше, потім граємо її з нот та співаємо.

Також співаємо пісню з «Музичної абетки» Жанни Колодуб: «Танцювала риба з раком».

15-й тиждень

Починаємо вивчати баси. Пояснюємо учневі, як працює ліва рука. Для цього використаємо вправу «Равлик». Від басу «до» граємо баси по хроматизмах, «переповзаючи» пальцями від струни до струни.

Вправа для басів «Равлик»

Потім граємо вправу «Драбинка з басів», пояснюючи учневі розташування басів. Якщо у дитини дуже маленька кисть, то до кінця року граємо тільки верхній тетрахорд гама, щоб не перевантажити руку.

Вправа «Драбинка з басів»

Музична грамота: басовий ключ.

«Дударик». М. Леонтович

Пробуємо грати двома руками разом, досягаючи синхронного звучання правої та лівої руки і вірного співвідношення мелодії та басу (як правило, діти бас грають тихо).

Розучуємо вокальний твір: пісню Жанни Колодуб «Іде, іде, дід, дід» [4].

16-ий тиждень

Підсумковий урок.

Ми виконали другий модуль навчання. Опрацювали сім вправ, вивчили гаму до мажор, ознайомилися з поняттями: половинна нота, четвертна пауза, гама, тоніка, секста, октава, тризвук (мажорний, мінорний), високі та низькі звуки, нота сі малої октави. Учень знає розміщення струн на бандурі, засвоїв виконавські рухи: гру акордів, кистьовий рух при грі подвійних нот та акордів, позиційні послідовності та підстановку пальців у гамоподібному русі. Дитина вивчила кілька дитячих пісень та маленьких етюдів, в залежності від її здібностей, 6-8 творів.

Пропонуємо нашому бандуристу показати своє вміння: зіграти кілька вправ та вподобаних пісень.

Третій модуль навчання

17-й тиждень

Вправа № 14. «Стежечка» або «Ланцюжки з 8 звуків»

«Споришева стежечка, стежечка-мережечка,
Що водила нас ще у перший клас».

Т. Коломієць

Ланцюжки з 8 звуків – це базова вправа на гамоподібний рух. В ній формується навик підкладання 1-го пальця. В цій вправі потрібно слідкувати, щоб діти не вивертали кисть при переході на верхній тетрахорд та щоб рука рухалася вздовж бандури по одній уявній лінії. Гра ланцюжків повинна бути зв'язною, на *legato*, пальці немовби «перекочуються по стежечці», а звук «ведеться вушком» від першої ноти до останньої. Спочатку вправа грається повільно, темп пришвидшується в процесі засвоєння рухів пальців.

«Коляда». Українська народна дитяча пісня»

Музична грамота: ціла нота та шістнадцяті ноти.

Під-стриб-ну-ти, крок, крок.

18-й тиждень

Вправа № 15. «Стежечка»

«Біг я стежкою до хати –
Дощ хапав мене за п'яти.
Але стежка – молодчина! –
Прудко бігати навчила.»

П Осадчук

Вивчаємо вправу на гамоподібний рух вниз, вона грається з підстановкою пальців та розучується в повільному темпі.

Вправа «Стежечка» направлена на те, щоб виховати в дитини пластичність руки при інтонуванні низхідних та висхідних ланцюжків мелодій.

Вивчаємо пісню «Дрібушечки» з басами.

«Дрібушечки». Дитяча пісня

Musical score for the song «Дрібушечки». It consists of a treble and bass clef staff in 2/4 time, with a key signature of one sharp (F#). The melody is written in the treble clef and includes fingerings: 1 3 3 3, 2 3 3 3, 1 3 3 3, 2 3 3 3, 1 3 3 3, 2 3 3, 2 3 4 3, 2 3 2. The bass line is simple, mostly consisting of quarter notes.

Ми ознайомили учня з поняттями висхідного та низхідного гамоподібного руху. Пропонуємо дитині виконати творче завдання: створити поспівку, в якій би використовувався поступеневий рух мелодії вгору та вниз.

19-й тиждень

Вправа № 16. «Падають колючі сніжинки» або «Септими».

«За віконцем темним чудо із чудес:

Білії сніжинки падають з небес.»

Musical score for the exercise «Падають колючі сніжинки». It is a single staff in 4/4 time with a key signature of one sharp (F#). The melody consists of quarter notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4. A triplet of three eighth notes (G4, A4, B4) is marked above the first three notes.

Вправа на подвійні ноти. Пропонуємо дитині вслухатися в напружене звучання великої та малої септими. Даємо поняття дисонансу та консонансу. Дисонанси звучать різко та гостро, консонанси – м'яко та милозвучно.

Складаємо разом з дитиною невеличку пісеньку.

Наприклад – «Сніжинки».

Musical score for the song «Сніжинки». It consists of two systems of treble and bass clef staves in 4/4 time, with a key signature of one sharp (F#). The melody is written in the treble clef and includes fingerings: 1 2 3 4 3 2 2 2, 1 2 3 4 3 2 2 2, 1 2 3 4 3 2 2. The lyrics are: Ой ле-тять ле-тять сні-жин-ки, на бу-дин-ки на я-лин-ки, на до-ро ги, на по-ля, бі-ла, бі-ла вся зем-ля.

На нотному прикладі «Сніжинки» опановуємо інтонування скачка на септиму через мелодійний рух по звуках домінантсептакорду.

20-й тиждень

Вправа № 17. «Яскраві промінці» або «Октави».

«Сонячний промінчик завітав у хату,
Скочив на ослінчик, освітив кімнату.
Золотим зайчатком розпочав стрибати,
Бавився з дитятком – спробуй наздогнати!»
Р. Лана.

Октави граємо із звільненням руки в паузах.

Музична грамота: поняття інтервалу «октава», нота мі другої октави.

«Хусточко ж моя, шовковая». Музика С. Гулака-Артемівського, слова Г.

Квітки-Основ'яненка

В пісні зустрічається октава, але вона взята не гармонійно, а мелодійно – стрибком. Пояснюємо дитині, що таке стрибок (рух вгору чи вниз по ступенях). Даємо характеристику мелодії пісні «Хусточко ж моя». Поступеневий плавний низхідний рух виражає лагідність, м'якість настрою, а октавний скачок вгору – злет, підйом почуттів. Тут яскраво виражена кульмінація: нота мі другої октави, найвища точка напруження, після якої йде спад мелодії, емоція заспокоюється. Також на прикладі даної пісні визначаємо опорно-сміслові точки мелодії, навколо яких будується інтонаційне поле пісні. Таким чином ми підходимо до пошуку виконавських засобів виразності, до творення художнього образу пісні.

21-й тиждень

Знайомимося зі штрихом стакато.

Вправа № 18. «М'ячик скаче»

«М'ячик скаче, м'ячик скаче,
В нього вдача не ледача,
М'яч не стане сумувати,
Коли можна пострибати!»

Т. Роса

З допомогою цієї вправи відпрацьовуємо кистьовий рух, точність попадання пальців на струни та тісний контакт струни з пучкою. Також у цій вправі дитина може легко зосередити свою увагу на формі кисті. Пальці заокруглені та не підгинаються всередину долоні. Вони зібрані, але між ними є повітряний простір – рука «дихає».

«А задумав чижик». Українська народна пісня

1. А задумав чижик собі оженились,
Сюди-туди подумавши, ні з ким поріднитись. (2)
2. Сидить чижик на калині, та й думку гадає,
Яку брати, кого взяти – в щиглика питає. (2)
3. Щиглик йому радить раду лукаву, не просту:
Візьми собі чечіточку саме свого росту. (2)

22-й тиждень

Вправа № 19. «Інтервали»

У цій вправі граємо всі інтервали, які ми вивчили, називаючи їх. Якщо поставити два пальці на одну струну та зіграти, то це буде прима, або унісон. Пояснюємо, що інтервали також позначаються цифрами (прима-1, секунда-2, терція-3 і т. д.) Вправа формує звукові уявлення про інтервали.

«Намалюю небо». Музика і слова Віталія Лазаренка

2 3 2 3 4 3 2 1 2 3 2 3 2 1 2 3 2 3 4 3 2 1 2 1 4 3 2 2

На-ма-лю-ю не_ бо, на-ма-лю-ю кри-ла. По-ле-чу до те - бе, У-кра-ї-но ми-ла!

9
У-па-ду я зер-ном тай бі ля ха - ти-ни. І роз-квіт - ну тер-ном для те-бе, дів

16
чи-но.

23-й тиждень

Вправа № 20. «Звукоряд»

«Тож, любі нотки, станьте в ряд
І утворіть музичний звукоряд.»

М. Демків

Ось на гір-ку пі-дій-му-ся, зно-ву згір-ки я збі-жу.

Ця вправа застосовується для відпрацювання техніки гри гами. Звуки «передаються» від пальця до пальця плавно та зв'язно. Також кожний пасаж потрібно виконувати з наростанням звуку та затиханням («звуковою хвилькою»).

Етюд «Візерунки». С. Фадєєва

2 3 4 2 3 4 2 3 4 3 4 4 4 3 2 3 4 3 2 1 3 4 3 2 1 4 4 3 2 1 1

24-й тиждень**Вправа № 21. «Кроки по звуках тризвуків»**

Вправа направлена на виховання первинних виконавських рухів, які застосовуються при грі арпеджіо. Вправа грається з підстановкою пальців, плавним сполученням струн.

Пісня «Ой ти дівчино, зарученая» написана в трьохдольному ритмі. В такті чути три коротенькі кроки. Пісня грається пластичною рукою на легато та з підстановкою пальців.

«Ой ти дівчино, зарученая». Українська народна пісня

Хочу звернути увагу викладача на необхідність дотримуватися пауз в музичних заняттях для того, щоб учень мав змогу розслабитися і відпочити. Діти шестирічного віку швидко стомлюються від тривалого перебування в сидячому положенні, тому на уроках ми робимо фізкульт-хвилинки, протягом яких ми виконуємо вправи для м'язів шії, плечей, кистей рук, корпусу. Ці вправи також можна використати для виховання м'язової свободи. Наприклад, махи руками, «кидання» рук, стряхування кистями тощо. Можуть бути інші варіанти використання пауз для відпочинку: рухові ігри, вправи на ритміку, танцювальні рухи під музику тощо. Багато хто з дітей відвідує заняття з хореографії, тож діти з радістю відгукнуться на пропозицію придумати танець. Це значно оживить заняття, а викладач цим вирішить педагогічну проблему:

виховання психологічної та фізичної свободи, досягнення емоційної розкутості дитини.

25-й тиждень

Пісенька для басів «Дибидиби»

3 3 2 2 3 3 2 3 3 2 2 3 3 3

Ди-би, ди-би, ди-би-би, піш-ла ба-ба по гри-би.

Музична грамота: вивчаємо знак «бемоль».

Пропонуємо дитині пісеньку «Веснянка», яку вона грала раніше в тональності мі мінор, підібрати від ноти «ре». Нота «сі» не підходить до мелодії, тож доведеться зіграти нижню струну «сі бемоль». Записуємо веснянку в тональності ре мінор. Транспонування поспівок зі зміною знаків альтерації розвиває слух дитини та її аналітичні здібності.

Поспівка «Веснянка»

1 3 2 3 2 3 2 1 3 2 3 3 2

Розучуємо ще одну пісню композиторки Жанни Колодуб «Ну, дитино, спати». При вивченні вокальних творів ми розказуємо дитині про різні засоби музичної виразності (барви гармонії, красу мелодики, різноманітність ритмічних малюнків, динамічні градації звуку тощо).

26-й тиждень

Підсумкове заняття.

Ми виконали 3-й модуль навчальної програми. Учень познайомився з басами, оволодів навичками гри лівою рукою та двома руками разом, штрихом стакато, вивчив 7 нових вправ, декілька невеликих музичних творів. Знання теорії музики поповнилися наступними поняттями: тривалості нот, назви восьми інтервалів, знак альтерації бемоль, басовий ключ, ноти ре та мі другої октави, кульмінація. Для розвитку голосу учень вивчив два вокальні твори, які він співає у супроводі вчителя. На підсумковому занятті дитина грає кілька вправ та улюблені пісні.

Четвертий модуль навчання

27-й тиждень

Вправа № 22. «Ряд сектакордів»

Продовжуємо відпрацьовувати гру акордів. Рухи пальців такі ж, як при грі тризвуків, контролюємо м'язову свободу руки, не допускаючи затиснення кисті.

«Спи, дитино, спи». Колискова

На прикладі пісні «Спи, дитино, спи» знайомимо учня з жанром української пісенної творчості колисковою. Вказуємо на жанрові ознаки колискової: ліричний зміст, помірний темп, розмірена ритміка, спокійний характер та визначаємо емоційний тон наспіву: лагідний, світлий, теплий, щирий, ніжний.

Пропонуємо дитині завдання на імпровізацію. Розглядаємо з учнем малюнок та придумуємо слова і мелодію до нього. При створенні мелодії використовуємо інтонаційні ходи, з якими учень вже ознайомився завдяки вправам: стрибки на кварту та квінту, секундові, терцові інтонації, гамоподібний рух вгору та вниз тощо.

28-й тиждень

Вправа № 23. «Ряд квартсектакордів»

«Іванчику-білоданчику». Українська народна пісня

3 3 3 2 3 4 3 2 3 3 3 2 3 4 3 2 3 2

І- ван-чи- ку бі-ло-дан-чи- ку, по- лין, по- плин, по Ду-най чи- ку. Роз-че-ши

6 3 2 2 1 2 3 2 3 2 1

ру-су-ко-су і гар-не нькібрів-ця.

В пісні «Іванчику-білоданчику» використовуємо секстакорди та квартсекстакорди, гру яких ми вже освоїли з учнем на вправах.

29-й тиждень

Вправа № 24. «Краб»

3 2 1

Спочатку рекомендуємо «програти» вправу на поверхні столу: покласти руку на стіл і зібраними пальцями переступати з 1-го пальця на 2-й, 3-й, імітуючи краба, який, перевалюючись, повільно повзе вперед, а потім назад. Переносимо ці рухи на бандуру.

«Маленький етюд» С. Фадєєва

3 1 2 1 2 1

7 2 1 2 1

Співаємо з дитиною пісню Жанни Колодуб «Кукуріку, півнику» [4].

30-й тиждень**Вправа № 25. «Сонячні зайчики»**

«Сонячний зайчик стриб-стриб по кімнаті,
Весело Галі, весело Наті.
Зайчика того ловили, ловили –
І лиш однесеньку чашку розбили.»

Вправа направлена на розвиток дрібної моторики, так званої, перлинної техніки. Грається полегшеним звуком. Спочатку не звертаємо увагу на чіткість артикуляції, групу нот граємо одним рухом, щоб дати дитині поштовх до швидкого виконання. Потім поступово вводимо вимогу чіткої вимови кожного звуку при збереженні швидкості гри. В паузах рука звільнюється кистьовим рухом.

«В місяці юлі випала пороша». Українська народна пісня

Легенько, жартівливо

31-й тиждень**Вправа № 26. «Безперервний ланцюжок»**

Вправа направлена на вироблення пластичних рухів при виконанні гамоподібних ланцюжків. При грі цієї вправи виникає загроза затиснення руки, тому потрібно уважно слідкувати за м'язовим тонусом апарату учня та своєчасно звільнювати руку.

«Як діждемо літа». Українська народна пісня

Весело, не поспішаючи

Звертаємо увагу учня на новий знак – восьму паузу. Під час паузи можна зробити короткий вдих, а пальцем прикрити струну. Визначаємо характер твору: радісний та веселий, з жанровими ознаками танцю.

32-й тиждень**Вправа № 27/ «Трійки з терцій»**

Вправа «Трійки з терцій» грається, якщо учень вже засвоїв вільний кистьовий рух під час гри подвійних нот. Діти придумують слово з трьох

складів з наголошеним першим складом, наприклад, «ча-шеч-ка», «до-неч-ка», та грають вправу, подумки промовляючи слово і акцентуючи першу ноту трійки з терцій.

Створюємо разом з дитиною невеликий етюд, в якому використовуємо елементи вправи «Трійки з терцій».

Не дуже швидко

33-й тиждень

Вправа № 28. «Стійкі звуки»

Вправа з елементом арпеджованої фактури. Грається з підстановкою пальців та плавним, поєднуючим на легато, рухом кисті від першого до четвертого пальця.

«Прийшла весна» Дитяча пісня

Жваво, весело

Прий-шла вес-на, прий-шла крас-на, со-неч-ко при-грі-ло. Бі-ля о-зе - ра у лі-сі

сон-тра-ва за - цві-ла.

Розучуємо пісню Жанни Колодуб «Ходив котко по двору» [4].

34-й тиждень

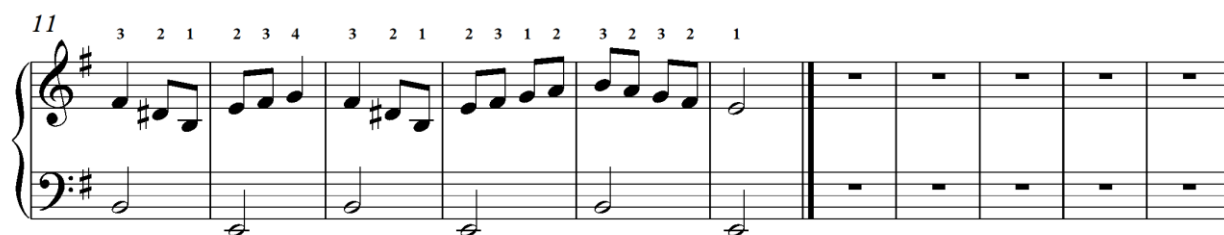
Вправа № 29. «Арпеджіо»

Придумуємо в співтворчості з учнем маленький етюд з елементами арпеджіо:

«Коломийка». Українська народна пісня

Музична грамота: нота з крапкою. Ліга, що поєднує дві ноти однієї висоти.

35-й тиждень

Вправа № 30. «Ряд чотиризвуків»

Якщо у дитини маленька ручка та їй важко грати тризвуки у чотиризвучному розміщенні, то пропонуємо їй зіграти вправу «септакорди», яка легша у виконанні.

Вправа № 31. «Септакорди»

«Україночка Оленка». Слова Наталки Поклад, мелодія Світлани Фадєєвої

Наступність і послідовність в організації навчального процесу

При розробці даного курсу я дотримувалася принципу послідовного ускладнення технічних та художніх задач. Спочатку учень засвоює елементарні навички гри на вправах, потім відтворює їх у п'єсах. Важливо забезпечити зв'язок між вправою та п'єсою, щоб учень міг відразу застосувати засвоєний прийом гри в інструментальному творі.

Наступним принципом роботи з бандуристом є гра з одночасною вокалізацією мелодії. Цим вирішуємо одразу кілька задач: розвиваємо музичний слух, навички інтонування, вокальні дані та образне мислення.

Використання віршованих образів у вправах і піснях сприяє розвитку творчої фантазії дитини, а метафоричні назви вправ допомагають чіткіше усвідомити поставлене завдання та сформулювати правильний алгоритм: спочатку думка, розумове уявлення, потім – гра, рухові навички.

В даному курсі я намагалася поєднати декілька напрямків роботи з початківцем-бандуристом:

- вивчення комплексу вправ для засвоєння рухових навичок, аплікатурних принципів та принципів звукоутворення;
- робота з нотним текстом на матеріалі української народної пісні;
- ознайомлення з поняттями нотної грамоти і встановлення міжпредметних зв'язків з дисципліною «музична грамота»;
- розвиток голосу та музичного слуху на основі інтонування поспівок та співу пісень української сучасної композиторки Жанни Колодуб;
- виховання навички одночасної гри та співу;
- розвиток емоційно-художньої сфери;
- розширення артистичних можливостей дитини та формування навиків імпровізації, шляхом виконання творчих завдань.

Хочу наголосити на важливості індивідуального підходу до учня. Адже діти мають різні здібності, особливості характеру та неоднаковий рівень працездатності. Міра навантаження залежить від фізичного та психологічного розвитку дитини. Досвідчений викладач регулює ритм роботи, уповільнює або пришвидшує його. Обсяг матеріалу та складність задач також може зменшуватися чи збільшуватися. Дитина повинна розвиватися рівномірно, гармонійно, не втрачаючи віру в свої можливості та успіх.

Об'єм матеріалу, запропонований для роботи з учнем, розрахований на використання вчителем двох навчальних годин на тиждень (інваріантної та варіативної). Не всі п'єси потрібно вивчати напам'ять, деякі з них використовуються для читання нот з листа, програвання на уроці.

Вправи, викладені в даному курсі я повторюю з учнями протягом наступних років навчання, для того щоб досягти досконалої гри. Коло задач розширюється, додаються вимоги чіткості артикуляції, швидкості виконання, рухової свободи, пошуку звукових барв, динамічних градацій. Щороку добавляються нові вправи, більш складні. Протягом другого року навчання працюємо над вправами на акордову техніку, арпеджію, арпеджіато, над виконанням гам, груп інтервалів, штриха «удар» тощо. Вправи

використовуємо під час всього періоду навчання в роботі над технікою, складними місцями в п'єсах і для розігрування. На кожен урок учень готує по п'ять вправ, в старших класах – по десять. Таким чином, завдяки грі вправ, формується технічна база бандуриста та вибудовується чітка, послідовна структура розвитку юного виконавця.

Список рекомендованої літератури

1. Баштан С. Омельченко А. Школа гри на бандурі. – Київ : Музична Україна, 1984. – 112 с.
2. Брояко Н. Теоретичні аспекти виконавської техніки бандуриста. – Івано-Франківськ : Облдрук, 1997. – 152 с.
3. Залізник М. Букварик для кобзарика. – Вінниця : Нова Книга, 2012. – 160 с.
4. Колодуб Ж. Музична абетка. – Київ : Музична Україна, 1991. – 71 с.
5. Мандзюк Л. Самостійна робота бандуриста над гамами. – Київ, Харків : Глас, 2004. – 22 с.
6. Михайловська Р. Сольфеджіо на матеріалі української пісні. – Київ : Мелосвіт, 2015. – 63 с.
7. Омельченко А. Школа гри на бандурі. 1-ий клас. – Київ : Музична Україна, 1973. – 104 с.
8. Опришко М. Школа гри на бандурі. – Київ: Музична Україна, 1967. – 150 с.
9. Островський В., Сидір М. Вчимося музики. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 64 с.
10. Штокалко З. Кобзарський підручник. – Київ : Едмонтон, 1992. – 344 с.